

1998 İLE 2005 4-7. SINIF SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN TÜRK DÜNYASI KONULARININ KARŞILAŞTIRILMASI¹

Yrd. Doç. Dr. Fatma ÜNAL

Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi, funal@bartin.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZMEN

Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi, cengizozmen@bartin.edu.tr

Özet

1991 sonrası Türkiye'de Türk Dünyası ile ilgili özellikle eğitim alanında öğretim programları ve ders kitaplarında da çeşitli değişikliklere gidildi. Bu bağlamda; 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programları ve bu programlara uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında Türk Dünyası'na yer verilme durumu bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Belge tarama yöntemiyle yapılan araştırmada 1998 ve 2005 4-7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitapları incelenmiş ve Türk Dünyası'na yer verilme durumu ortaya konmuştur.

Araştırma sonucunda; 1998 sosyal bilgiler öğretim programında özellikle 7. sınıfta Türk Dünyası ile ilgili ayrı bir üniteye yer verildiği tespit edilmiştir. 2005 sosyal bilgiler öğretim programında ise 6. sınıfta Türk cumhuriyetleri ile ilgili bir kazanımın bulunduğu, 4 ve 5. sınıfta ülkelerle ilgili kazanımlara yer verildiği ancak bu kazanımlar doğrultusunda hangi ülkelerin örnek olarak ders kitabında bulunacağı inisiyatifinin yazarlara bırakıldığı belirlenmiştir. Türk Dünyası ile ilgili özellikle birbirini tanıma ve birlik içinde yaşama idealine yönelik Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri'ndeki öğretim programı ve ders kitaplarında konulara yer verilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Türk Cumhuriyetleri, sosyal bilgiler, öğretim programı, ders kitabı.

A COMPARISON OF THE "TURKISH WORLD" SUBJECTS IN THE SOCIAL STUDIES CURRICULUM AND COURSE BOOKS OF 4-7TH GRADERS IN 1998 AND 2005

Abstract

Various changes have been made in the field of education, curriculum as well as textbooks related to Turkish World in Turkey since 1991. In this context, aim of this research is to search the situation of Turkish World in textbooks which are based on social studies curriculum. Document scanning method was conducted. 4-7 classes' (1998-2005) social studies curriculum and textbooks were investigated and problem was stated.

Findings of research show that there is specifically a unit which is about Turkish World in 7th textbook. In addition to it was detected that 2005 social studies curriculum has a objective related to Turkish Republics and even though there are objectives about countries in 4 and 5. class, authors have initiative for countries' examples. Turkish and Turkish Republics' curriculums are advised that they should include subjects or units relateds to knowing each other and the unity of Turkish World.

Key Words: Turkey, Turkish Republics, Social Studies, Curriculum, Textbook

¹ Bu araştırma; 1-3 Ekim 2012 tarihinde Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim Bilimleri Araştırmaları Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve genişletilmiştir.

Giriş

Türkler dünyanın en eski milletlerinden biridir. Tarih boyunca büyük devletler kurmuş, büyük medeniyetler meydana getirmiştir. Tarihin her hangi bir devresinde ayrı ayrı yerlerde çeşitli Türk topluluk, idare ve devletlerini görmek mümkündür. Bu nedenle; Türk tarihi denince tek bir topluluğun belirli bir mekândaki tarihi değil, fakat dili, dini, töresi ve gelenekleri ile aynı “milli” kültürün taşıyıcısı olan ve değişik adlarla anılan Türk zümrelerinin çeşitli bölgelerde ortaya koydukları tarihlerin bütünü anlaşılmalıdır (Memiş ve Köstüklü, 2005:1-2).

Tarihte birçok devlet ve idare kurmuş olan Türk milleti Orta Asya’da kendi istekleri dışında Rusların politikası yüzünden ayrı ayrı isimlerle parçalara ayrılmıştır. Bugünkü Türk Cumhuriyetlerinin kurulduğu Türk devletlerinin toprakları, devletlerarası hukuku hiçe sayan Ruslar tarafından 19. asrın muhtelif devirlerinde işgalden sonra “böl ve yönet” sistemi uygulanarak bu bölgede yaşayan Türklerin Türk milletinin bölünmez birer parçası olduğu fikrinden uzaklaştırmaları için her türlü idari, eğitimsel ve kültürel baskı uygulanmıştır. Bu baskılar sonucunda Sovyetler Birliğinde Türk yerine; “Özbek”, “Kazak”, “Kırgız”, “Türkmen”, “Azeri” vb. boy hanedan, bölge adları ile hitap edilmiş ve kendilerini birbirinden ayrı halklar olduğu ve Türklükle hiçbir alakaları olmadığı fikri aşılmıştır (Saray,1999:3).

1991 yılı dünya ve Türk tarihi için yeni bir dönüm noktası teşkil etti. Çünkü bu tarihten itibaren Avrupa ve Asya'nın siyasi haritası yeniden değişti. 1917'de temelleri atılan ve 1922'de kurulan Sovyetler Birliği ortadan kalktı ve yerini, siyasi geleceğinin ne olacağı belli olmayan bir yapıya “Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'na” bıraktı. Sovyetler Birliğinin dağılmasının dünyada ve Avrupa’da oluşturduğu etkilerin dışında bizi ilgilendiren durum ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti artık bu yeni süreçte önemli kararlar almak ve atılımlar yapmak zorunda kalmıştır. Türk Dünyası ifadesi artık daha çok kullanılmaya başlanmıştır.

Bugün dünyada sekiz bağımsız Türk Cumhuriyeti vardır². Özerk cumhuriyet, bölge ve toplulukların sayısı ise oldukça fazladır. Bu yüzden de Türk Dünyası'nın sınırları konusunda çeşitli görüşler vardır. *Türk Dünyası* ifadesinin kesin çizgilerle tanımlanamadığı söylenebilir. Ancak, bugün bir *Türk Dünyası* gerçeği kabul görmektedir. “Türk Alemi” bilincini belgeleyen destanlar, tarihi kaynaklar ve gerçekler ortadadır (Özdağ, 2001:196).

Sovyetler Birliği'nin dağılması, Varşova Paktı'nın ortadan kalkması, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan gibi beş yeni bağımsız Türk Cumhuriyetinin ortaya çıkmasından sonra siyasî gündemimiz ve dünya algımıza yeni bir kavram olarak “Türk Dünyası” ifadesi yerleşmiştir. Bağımsız

² Nüfus yapısından dolayı Tacikistan'ın bazı kaynaklarda Türk Cumhuriyetleri arasında sayılmadığı bilinmektedir. Bu çalışmada Tacikistan, bağımsız Türk Cumhuriyetlerinden biri olarak değerlendirilmiştir.

Türk Cumhuriyetleri ile Rusya Federasyonu içinde bulunan özerk cumhuriyetler ve diğer toplulukları “toparlayıcı bir tanım olarak Türk Dünyası” ifadesi yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Gürsoy Naskali, 2007:13,14). Bununla birlikte, Türk Dünyası neresidir? Türk Dünyası’nın sınırları “Türk diline göre mi, Türk soyuna göre mi? veya başka bir kritere göre mi çizilmelidir?” gibi sorular tartışılmaktadır.

Dönmez (1987:1), Türklerin ana hatları ile batıda Balkanlardan, doğuda Büyük Okyanus’a, kuzeyde Kuzey Buz Denizi’nden güneyde Tibet Platosu’na kadar olan sahada yaşadıklarını ve özellikle iki yerde (Türkiye ve Türkistan) büyük ve yeknesak topluluklar teşkil ettiklerini belirtmektedir.

Özey (1999:2)’e göre Türk Dünyası, yaklaşık 20° ve 90° doğu boylamları ile 35° ve 55° kuzey enlemleri arasında yer alır. Kuzeyden Rusya Federasyonu, doğudan Çin, güneyden Pakistan, Afganistan ve İran, güneybatıdan Arap ülkeleri, batıdan ise Avrupa ülkeleri ile sınırlandırılır. Bağımsız Devletler Topluluğu içindeki altı Türk Cumhuriyeti’nin (Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan) toplam yüzölçümü 4,1 milyon km²’yi bulmaktadır. Rusya Federasyonu’ndaki özerk cumhuriyetlerin yüzölçümü ise 3,8 milyon km² kadardır. Bunlara Türkiye ve Doğu Türkistan’ın da ilave edilmesiyle, Türk Dünyası’nın toplam alanı 10,5 milyon km²’ye ulaşır. Bu, Avrupa kıtasının alanından biraz daha fazladır. Türk Dünyası’nın toplam nüfusu ise yaklaşık 300 milyon olarak ifade edilmektedir (Özey, 2007:2,22).

Andıcan (1996:128)’a göre Türk Dünyası üç ana gruba ayrılabilir:

1. Balkanlar, Kıbrıs, Kerkük gibi eski Osmanlı toprakları olan bölgelerde yaşayan Türkler ve bunların merkezindeki Türkiye Cumhuriyeti.
2. Sovyetler Birliği bünyesinde bulunan Türkler. Bunlar da iki gruba ayrılabilir:
 - a) Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan gibi Türk Cumhuriyetleri.
 - b) Rusya Federasyonu bünyesinde yer alan otonom, muhtar bölgeler ve Kırım.
3. Çin işgali altında kalan Doğu Türkistan, İran ve Afganistan sınırları içinde yaşayan Türkler.

Türk Dünyası tanımlarında bağımsızlık kriteri de öne çıkarılabilmektedir. İlhan (1993:154)’a göre Türklerin yaşadığı her yeri Türk Dünyası’nın bir parçası saymak bir bakış açıdır. Ancak, konu siyasi açıdan ele alındığında ve jeopolitik değerlendirme yapılabilmesi için, bugün Türklerin gerekli yoğunlukta bulunduğu bölgeler esas alınmalıdır. Hatta sadece bağımsız olan ve siyasi birlik oluşturabilmiş Türk topluluklarının buldukları sahalar dikkate alınabilir.

Gürsoy Naskali (2007:16)’ye göre, *Türk Dünyası* kavramı dil ve soyun yanı sıra toprakla birlikte kökleri tarihe uzanan bir kültürle ilgilidir. Bunun da ötesinde- açılımları farklılık gösterse bile-siyasi egemenlikle ilgilidir. Bu durumda, siyasi

bağımsızlığı olan ve kendi yönetimi üzerinde söz sahibi olan yedi Türk Cumhuriyeti – en tartışılmaz biçimde- Türk Dünyası’dır. Buna kısmen idari bağımsızlıkları olan Rusya Federasyonu ve Çin’deki özerk cumhuriyetler ve bölgeler de dahil edebilir, ya da bunlar ayrı bir kategoride değerlendirilebilir.

Özdağ (2001:200)’a göre günümüzde “Türk Aleminin”, Türk dil ve kültür coğrafyasının temel kitlesini, Türklüğün egemen çoğunluk konumunu koruduğu bölgeyi, Trakya ve Anadolu ile jeopolitisyenlerin “Kâlpğâh” adını verdiği Türk ve Dünya tarihine eksen olan Avrasya bloğunun geniş merkez alanı oluşturmaktadır.

Büyük oranda Ön Asya ve Orta Asya’da bulunan (Ardel, 2001:9) Türk Dünyası’nın önemli sorunları da mevcuttur. Türk Dünyası’nın coğrafi bütünlükten yoksun olma özelliği en önemli dezavantajdır (İlhan, 1993:177; Güner, 1996:79). Türk Dünyası’nda yaratılacak ortak kültürün güçlendirilmesi, coğrafyadan kaynaklanan zayıflıklara karşı en güvenli tedbir değerindedir. Gerçekleştirilebilecek ortak kültür değerleri Türkiye, Azerbaycan ve Türkistan dışındaki Türk Dünyası unsurları üzerinde de birleştirici olabilir (İlhan, 1993:179).

Türk Cumhuriyetlerinin tam bağımsızlıklarının en kesin yolu ise güç birliği yapmalarından geçmektedir. Türkistan’da hakimiyet kurmak isteyen ülkeler ve şirketlerle reel politığın kurallarına uygun olarak pazarlık ve rekabet edebilmeleri, birlikte hareket etmelerine bağlıdır (Türkkan, 2006:77).

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin dağılması sonucunda kurulan yeni bağımsız devletler kendi bağımsızlık değerlerini aramaya başlamışlardır. 1991’den itibaren egemenliğin ve bağımsızlığın sembolü olarak bütün cumhuriyetler bir yandan kendi millî bayrak, bayram ve kahramanlarını dünya kamuoyuna takdim ettiler, diğer yandan da ekonomide ulusal para birimine geçtiler (Özdoğan, 1994:25). Türkiye Cumhuriyeti ile de eğitim, dil, kültür tarih alanlarında ortak çalışmalar yapılmaya başlandı.

Türk dünyası olarak adlandırılan coğrafya hem siyasi hem ekonomik, hem de stratejik bir öneme sahiptir. Dünya petrol, doğal gaz rezervlerinin ve su kaynaklarının önemli bir kısmı Türk Dünyası dediğimiz coğrafyadadır. Stratejik öneme sahip bu coğrafyayı öğrencilerin tanınması oldukça önemlidir.

Burada Türk gençliğine önemli görevler düşmektedir. Türk tarihi üzerine, barış, sevgi, kardeşlik ve beraberlik kokan Türk Dünyası Coğrafyası’nı inşa etmek, Türk Dünyası gençliğinin en büyük gayesi olmalıdır (Özey, 1999:330).

Amaç

1991 sonrası Türkiye’de Türk Dünyası ile ilgili özellikle eğitim alanında öğretim programları ve ders kitaplarında çeşitli değişikliklere gidildi. Bu değişiklikler arasında özellikle 1998 sosyal bilgiler öğretim programlarına Türk Dünyası ile ilgili hedeflerin ve konuların eklenmesidir (MEB, 1998). Ancak Türk Dünyası ile ilgili konulara öğretim programlarında ve ders kitaplarında yer verilme durumu herhangi bir araştırmaya konu edilmemiştir. Bu bağlamda; 1998 ve 2005 4-7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programları ve bu programlara uygun olarak hazırlanan ders

kitaplarında Türk Dünyası'na yer verilme durumu bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma, tarama modelinde yapılmıştır. Bu çalışmada tarama modelinin seçilmesinin nedeni, ilköğretim programları ve ders kitaplarında Türk Dünyası konusunun bütüncül olarak incelenmiş olmasıdır; çünkü tarama modelleri geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 1986:77).

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada verilerin toplanmasında belge tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada 1998 ve 2005 4-7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitapları incelenmiş ve Türk Dünyası'na yer verilme durumu ortaya konmuştur. Veriler toplanırken Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki program geliştirme, sosyal bilgiler, tarih, coğrafya, Türk Dünyası ile ilgili kitap, rapor, makale, tez vb. basılı bilimsel kaynaklardan yararlanılmış; elde edilen bilgiler araştırmanın amacı kapsamında değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın sonunda elde edilen veriler, betimsel analiz yaklaşımıyla çözümlenmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler, önce mantıklı ve anlaşılır biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 158). Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti'nde 1998 ve 2005 tarihinde hazırlanarak uygulanan ilköğretim sosyal bilgiler programları ve MEB tarafından bu programlara uygun olarak hazırlanan ders kitapları araştırmanın amacı kapsamında incelenmiş ve her program/ders kitabı için ayrı ayrı bilgiler düzenlenmiş; benzer ve farklı yönler, değişimler ve gelişmeler dönemin olay ve olguları dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Bulgular

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabı

1998 tarihli öğretim programı TTKB'nın 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile kabul edilmiş Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır. Bu program ilköğretim bütünlüğüne yönelik olarak hazırlanmış ilk sosyal bilgiler dersi öğretim programıdır. Programa göre, sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada üçer ders saatidir. Öğretim programına uygun olarak hazırlanan sadece ders kitabı vardır.

Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarından "Türk Dünyası" ile ilgili olanlar aşağıda sıralanmıştır.

"Öğrenciler bu derste:

C) Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden;

1. Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.

2. Türkiye'nin, yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.

3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.

4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler (MEB, 1998:12).

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda "Türk Dünyası" ile ilgili sadece 7. sınıfta süre ve ders kitabında %22 orana sahip bir üniteye yer verilmiştir. "Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası" adlı bu ünitenin Türk Dünyası konusuyla ilgili özel amaçları şunlardır:

"6. Bağımsız Türk Cumhuriyetlerini tanıyabilme.

7. Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin coğrafi özellikleri bilgisi.

8. Türkiye'nin Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ile olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini açıklayabilme.

9. Asya'da Türklerin yaşadığı başlıca diğer ülkeleri tanıyabilme.

10. Asya'da yaşayan Türklerin nüfus varlığının farkında oluş.

11. Asya'da Türklerin yaşadığı özerk cumhuriyetleri tanıyabilme.

12. Asya'da özerk cumhuriyetlerde yaşayan Türklerin nüfus varlığının farkında oluş.

13. Avrupa'da Türklerin yaşadığı başlıca ülkeleri tanıyabilme.

14. Avrupa'da Türklerin yaşadığı başlıca ülkelerin coğrafi özellikleri bilgisi.

15. Avrupa'da yaşayan Türklerin nüfus varlığının farkında oluş.

16. Türkiye'nin Avrupa'da Türklerin yaşadığı başlıca ülkelerle olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini açıklayabilme.

17. Türkiye dışındaki vatandaşlarımızın yaşadığı ülkeleri tanıyabilme." (MEB, 1998:35-36).

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda "Türk Dünyası" ile ilgili konu başlıkları ise şunlardır:

"B. Türk Dünyası

1. Bağımsız Türk Cumhuriyetleri (Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Azerbaycan önceki konularda ele alındığından burada üzerinde durulmayacaktır.)

a. Kazakistan

- b. Türkmenistan
- c. Özbekistan
- ç. Kırgızistan
- 2. Asya'da Türklerin yaşadığı başlıca diğer ülkeler ve yerler
 - a. Afganistan
 - b. Tacikistan
 - c. Doğu Türkistan-Uygur Özerk Eyaleti
 - ç. Rusya Federasyonu'nun Asya kesimindeki özerk cumhuriyetler
- 3. Avrupa'da Türklerin yaşadığı diğer ülkeler ve bölgeler
 - a. Romanya
 - b. Makedonya
 - c. Arnavutluk
 - ç. Bosna-Hersek
 - d. Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan-Karabağ)
 - e. Rusya Federasyonu'nun Avrupa kesimindeki özerk cumhuriyetler
 - f. Moldova (Gagauz Özerk Cumhuriyeti)
 - g. Ukrayna (Kırım tatarları)

h. Avrupa'da Türk topluluklarının yaşadığı diğer yerler (Ülkelerin coğrafi özellikleri kısaca açıklandıktan sonra Türklerin bu ülkelerdeki nüfus varlığı belirtilecek, ülkelerin Türkiye ile olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkileri üzerinde durulacaktır.)

4. Türkiye dışında yaşayan vatandaşlarımız" (MEB, 1998:40-41).

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bağımsız Türk Cumhuriyetlerin yanı sıra Asya ve Avrupa'da farklı ülkelerde özerk, muhtar, otonom olan Türk topluluklarına ve hatta Türkiye dışında yaşayan vatandaşlar ile Türkler konularına yer verildiği görülmektedir. Bu nedenle 1998 öğretim programının Türk Dünyası kavramını/ifadesini geniş bir bakış açısıyla ele aldığı Türkiye ile olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin ön plana çıkarıldığı söylenebilir.

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na uygun olarak MEB tarafından hazırlanan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında "Türk Dünyası" ile ilgili konulara toplam 27 sayfada yer verildiği tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitabının Türk Dünyası konuları ile ilgili sayfalarından örnekler aşağıda Fotoğraf 1'de gösterilmiştir.

Fotoğraf 1: 1998 Sosyal Bilgiler Öğretimine Uygun Olarak MEB Tarafından Hazırlanan Ders Kitabı Sayfalarından Örnekler

Harita 24 : Azerbaycan - Nahçıvan, Ermenistan, Gürcistan

5900 km² yüz ölçümüne sahiptir. Nüfusu yaklaşık 593 bindir. Tamamıyla önemli ekonomik etkilidir. Güneşli ve kalıcı önemli yer altı zenginliğine sahiptir. Türkiye ile Nahçıvan arasında Dülce suyu kapısı vardır. Dağlık Karabağ da Azerbaycan toprakları içerisinde yer alır. Nüfusunun büyük bölümünü Azeri Türkleri oluşturur. Burada az sayıda Ermeni de yaşamaktadır.

Resim 119 : Azerbaycan'ın Başkentini Bakü'ye bir gece baskısı

Ekosistemin suyunu depolayıcı Azerbaycan'ın, pamuk ve tahıl en çok ürettiği tarım ürünleridir. Hayvancılık da önemli bir sektördür. En önemli yer altı kaynağı petrol ve doğal gazdır. Önemli petrol yatakları Bakü'dedir.

başlıca tarım ürünleridir. Balıkçılık ve turizm de önemli ekonomik etkinlikleri arasındadır. Başlıca yer altı kaynağı manganezdir. Türkiye ile Gürcistan arasındaki ilişkiler her geçen gün olumlu yönde gelişmektedir. İki ülke arasında açılan Sarp sınır kapısı ticari ilişkilerimizin gelişmesini sağlamıştır.

9. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Türkiye'nin güneyinde yer alan Kıbrıs adasının kuzey bölümünü oluşturur (**bk. Harita 25**). Ada yüz ölçümünün (9252 km²), %35,4'ünü kaplayan KKTC'nin başkenti, **Lefkoşa**'nın Türk kesimidir.

Harita 25 : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuzeyinde Besparmak sıradağları uzanır. Güneydoğusunda ise İç ova yer alır. Ülkede, Akdeniz iklimi etkilidir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır. Hakim bitki örtüsünü makiler oluşturur. Ancak, Besparmak dağlarında seyrek orman örtüsüne de rastlanır. Ülkedeki akarsuların hemen hepsi kısa ve rejimleri düzensizdir. KKTC'nin nüfusu, 175 bin kadardır. Nüfus daha çok ülkenin kıyı kesimlerinde ve İç ova çevresinde yoğunlaşmıştır. Başkent Lefkoşa ile Girne, Gazı Magosa ve Güzelyurt önemli yerleşim birimleridir. 1571 yılında Osmanlılar tarafından fethedilen Kıbrıs adası, 307 yıl Osmanlı Devleti'nin yönetiminde kalmıştır. Kıbrıs Türkleri adaya, Anadolu'nun

Konuşkanları dil Uygurcadır. Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan Divanü Lügati't-Türk, Uygur kültürünü yansıtan önemli bir eserdir. Bu eser Türk dilinin bir sözlüğü ve ansiklopedisi niteliğindedir.

Tarım, ülkenin önemli geçim kaynağıdır. Tahıl, pamuk, meyve ve sebze yetiştirilen önemli tarım ürünleridir. Önemli yer altı kaynakları; petrol, demir ve kömürdür.

ç. Rusya Federasyonu'nun Asya kesimindeki özerk cumhuriyetler

Asya kıtası, Avrupa kıtası ile bir bütün hâlinindedir. Bu iki kıta'ya bu yüzden Avrupa da denir. Asya ile Avrupa kıtaları arasındaki sınır, Ural dağları, Ural nehri, Hazar denizinin kuzeyi, Kafkas dağları, Karadeniz, İstanbul Boğazı, Marmara denizi, Çanakkale Boğazı, Ege denizi ile yurdumuzun Akdeniz kıyılarından geçmektedir.

Rusya Federasyonu, hem Asya'ya da hem de Avrupa'da toprakları olan bir ülkedir. Batık cumhuriyetlerinden başlayarak Ural dağlarına kadar uzanan toprakları Avrupa kıtasında yer alır. Ural dağlarından Büyük Okyanus'a kadar uzanan toprakları ise Asya kıtasındadır (**bk. Harita 28**).

Harita 28 : Rusya Federasyonu

g. Kıbrıs - Balkar Özerk Cumhuriyeti

Rusya Federasyonu'nun güneybatı kesiminde yer alır. Yüz ölçümü fazla olmayan (12 500 km²) bu cumhuriyetin başkenti **Nalçık**'tir. Nüfusu 800 bin kadardır. Bu nüfusun yaklaşık %10'unu Türkler oluşturur. Ekonomisinin temelini sanayi oluşturur. Kültürel hayvancılık önemli tarımsal etkinlikleri içersindedir. Ülkede zengin altın, krom ve nikel yatakları bulunmaktadır.

h. Dağistan Özerk Cumhuriyeti

Kuzey Kafkasya'da Azeri Türklerinden sonra en kalabalık Türk nüfus, bu cumhuriyette yaşar. Kafkas dağlarının doğu kesiminde yer alan bu cumhuriyetin kapladığı alan fazla değildir (50 300 km²). Nüfusu 2 milyondur. Bu nüfusun %90'ını Türk'ler oluşturur. Başkenti **Mohaçkala**'dır. Çeçen-İnguş ile Dâmurdistan özerk cumhuriyetleri de, Rusya Federasyonu'nun Avrupa kesiminde Türklerin yaşadığı diğer cumhuriyetlerdendir.

f. Moldova (Gagauz Özerk Cumhuriyeti)

Moldova, Avrupa'nın doğusunda yer alan küçük bir ülkedir (33 700 km²) (**bk. Harita 30**). Başkenti **Kişinev** olup yönetim şekli cumhuriyettir.

Harita 30 : Moldova ve Ukrayna

Fotoğraf 1'de görüldüğü gibi, sosyal bilgiler ders kitabında "Türk Dünyası" ile ilgili fotoğraf ve harita görsellerine yer verilmiş, doğrudan bilgi aktarımı yoluyla (coğrafi özelliklerin sıralanması, Türkiye ile ilgili ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerine örnekler verilmesi vb.) konuların işleniş yapılmıştır. Kitaptaki 27 sayfalık Türk Dünyası konusunun işlenişinde, toplam 21 fotoğraf ve 7 haritanın kullanıldığı

tespit edilmiştir. Ders kitabında yapılan incelemeler sonucunda; Türk Dünyası konularının, öğretim programında belirtilen amaçlar ve konular sırasına göre verildiği, işlenişin davranışçı yaklaşım ile yapıldığı söylenebilir. Bunun yanında ders kitabındaki metinlerde geçen ifadelerin özenle seçilmediği görülmektedir. Örneğin, ders kitabında "Azeri Türkleri...", "...konuştukları dil Uygurcadır." gibi ifadeler sıkça ve özensizce kullanılmıştır. Bunun yerine "Azerbaycan Türkleri", "Uygur Türkçesi" gibi ifadeler kullanılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Türk dünyası ile ilgili sadece bilgi aktarımının yeterli görülmesi, özellikle tarihi ve kültürel bağlar ile ilgili konulara yeterince vurgu yapılmaması önemli bir eksikliklerdir.

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabı Seti

2005 tarihli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın 4 ve 5. sınıfı TTKB'nın 08.08.2005 tarih ve 293 sayılı kararı ile kabul edilmiş Ağustos 2005 tarih ve 2575 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır. 6 ve 7. sınıfı ise; TTKB'nın 30.06.2005 tarih ve 188 sayılı kararı ile kabul edilmiş Ağustos 2005 tarih ve 2575 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır. Sosyal Bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada üçer ders saatidir. Öğretim programına uygun olarak hazırlanan ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı vardır.

Sosyal bilgiler dersinin "Türk Dünyası" ile ilişkilendirilebilecek en yakın genel amacı şöyledir: "Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar." (MEB, 2005:6). Bu amaç doğrudan Türk Dünyası ile ilişkili olmamakla birlikte ders kitaplarında ele alınan dünya ülkelerinden en az birinin Türk Cumhuriyetlerinden olması şeklinde bir temayül tespit edilmiştir.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda "Türk Dünyası" ile ilgili herhangi bir ünite olmamakla birlikte, 4. sınıf "Uzaktaki Arkadaşlarım" ünitesindeki "Dünya üzerinde çeşitli ülkeler olduğunu fark eder." (MEB, 2005:21) ve 5. sınıf "Hepimizin Dünyası" ünitesindeki "Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir." (MEB, 2005:36) kazanımlarına yer verildiği ancak bu kazanımlar doğrultusunda hangi ülkelerin örnek olarak ders kitabında bulunacağı inisiyatifinin ders kitabı yazarlarına bırakıldığı belirlenmiştir. Bunun yanında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf "Ülkemiz ve Dünya" ünitesindeki "Türk Cumhuriyetleri, komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk'ün millî dış politika anlayışı açısından değerlendirir." (MEB, 2005:20) kazanımı "Türk Dünyası" konusu ile doğrudan ilgili tek kazanımdır 2005 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ise doğrudan Türk Dünyası ile ilgili bir kazanıma rastlanılmamıştır.

2005 öğretim programına uygun olarak MEB tarafından hazırlanan 4. sınıf sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarındaki yazar inisiyatifiyle yer alan Türk Dünyası konuları ile ilgili sayfalardan örnekler aşağıda Fotoğraf 2'de gösterilmiştir.

Fotoğraf 2: 2005 Sosyal Bilgiler Öğretimine Uygun Olarak MEB Tarafından Hazırlanan 4. Sınıf Ders ve Çalışma Kitabı Sayfalarından Örnekler

Özbekistan'a Misafir Olalım

Salam (Merhaba) Benim adım Ayçihan. Özbekistan'ın Taşkent şehrinde yaşıyorum. Ailenizle birlikte misafirlere misafirimiz olalım. Sizi Özbek Türkleri'nin o kadar çok ortak noktası var ki Evrimizde kendinizi evinizde gibi hissedersiniz. Geleneklerimiz, yemeklerimiz birbirine çok benzer. Özbek Türkleri de hep sizin gibi misafirlenmeyle ilgili. Özbekler: "Misafir, babandan da büyüktür." atasözümüz bunun en güzel kanıtıdır. Biz, misafire özel Özbek sofraları hazırladık.

Ayçihan'ın ailesi

Bu kadar yemek çayla başlar, çayla biter. Yemektan önce geleneksel tatlılar ile mayho kramı edilir. Bitkin yemek boyunca bunlar sofrada kalır. Özbek mantısı, ekmeği ve daha birçok lezzet sofralarımızda misafirlere sunulur. Soframızın en Önlü, en lezzetli yemeği hiç kuşkusuz pilavdır. Özbek pilavı hastalara ilaç olarak tavsiye edilir.

Özbek sofrası

180

KAZAK DOSTLARIMIZ

Aşağıdaki haberi inceleyiniz.

Haberde olduğu gibi siz de 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda Türkiye ile ilgili bir arkadaşınıza misafire etmiş gibi haberden bahsediniz?

Aşağıya yazınız.

115

Hiç doppi gördünüz mü? Doppi bizim geleneksel şapkamızdır. Erkek doppleri kare şeklinde siyah kumaştan yapılır. Üzerine beyaz renk ile dört adet sırt biber motifini işlerler. Çocuk dopplerinde de çok küçük motifler yer alır. Bunun sebebi ise insanın kulağına konan kuşun mutluluk getireceğine inanıldığıdır. Kadın doppleri ise bir çiçek bahçesinin göz alıcı renkleriyle süslenir.

Fotoğrafları inceleyiniz. Özbeklerin geleneksel giysileri hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizin de yaşadığınız yöreye özgü geleneksel kıyafetleriniz var mı? Bunlar nelerdir?

Özbek çocuk doppleri **Özbek kadınları** **Köpek çalan Özbek kom** **Özbek çocukları** **Özbek kadınları** **Köpek (At oyunu)**

Düğünlüğümüz bir bayram gibi kutlanır. Düğünlüklerde Köpkan (at oyunu) oynanır. Köpkan herkesin çok sevdiği geleneksel oyunlardan biridir.

Ülkemizdeki geleneksel oyunlar hangileridir? Örnekler veriniz.

Yardımlı köşef bir okul günümüz sırasına çekilmişti. Biz, Kök-oğlan'ın masraflarını amlatıldığı kitaplar hediye edilmeyi. Bu kitaplar çok hoşumuza girmişti. Nereden Hoca İleran gibi ders verici ve komikti.

Nereden Hoca İleran gibi ders verici ve komikti.

181

ÖZEL GÜNLER

Hayat Düşünelim
Bir yıl içerisinde ülkemizde kutladığımız özel günlere örnekler veriniz.

Kayınlar
✓ Tören
✓ Söğüşme

Dünya basınında yaşayan toplumların belirli tarihlerde kutladığı özel günler vardır. Özel günlerde, her toplum kendi kültürel özellikleri çerçevesinde kutlamalar yapar. Bu özel günlerin bazılarını günün öncesinden hazırlıklar başlar. İnsanlar birbirlerine tebrik kartları ve kutlama mesajları gönderirler. Toplumlar arasında ortak kutlanan özel günlere özgü dileklerde ortaklık. Başlangıçta dünya ve uluslararası istenilen, işte size bazı örnekler:

Yeni Yılına Kutlu Olsun.
Yeni yılın başlangıcında birçok toplum tarafından kutlanılır.

Baharın müjdecisi Nevruz Bayramınız kutlu olsun.
Nevruz, Türk cumhuriyetlerinde ve birçok toplumda baharın müjdecisi olarak kutlanır.

Pamuzun ve Kurban bayramının Müslümanlar arasında kutlanan dini bayramlardır.

182

Fotoğraf 2'de görüldüğü gibi, sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarında "Türk Dünyası" ile ilgili harita, fotoğraf ve tebrik kartı görsellerine, gazete haberine ve haberle ilişkilendirilmiş bir etkinliğe yer verilmiş, doğrudan bilgi aktarımı yerine öğrencinin önbilgisini harekete geçiren, dikkat çekici bir oryantasyon yapılmış, öğrencinin farklı beceri ve değerleri edinmesine yönelik bir işleniş gerçekleştirilmiştir. 4. sınıf ders ve çalışma kitabında toplam 4 sayfada yer verilen Türk Dünyası ile ilgili konunun işlenişinin yapılandırıcı yaklaşım ilkelerine uygun olarak yapıldığı söylenebilir. İşlenişte farklı öğretim materyallerinden yararlanılması ve özellikle gazete haberine yer verilmesi ayrıca dikkate değer olumlu bir nitelik olarak değerlendirilebilir.

1998 ile 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Yer Alan Türk Dünyası Konularının Karşılaştırılması

2005 öğretim programına uygun olarak MEB tarafından hazırlanan 6. sınıf sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarında yer alan Türk Dünyası konuları ile ilgili sayfalardan örnekler aşağıda Fotoğraf 3'te gösterilmiştir.

Fotoğraf 3: 2005 Sosyal Bilgiler Öğretimine Uygun Olarak MEB Tarafından Hazırlanan 6. Sınıf Ders ve Çalışma Kitabı Sayfalarından Örnekler

Türkiye, Atatürk'ün millî düş politikası anlayış doğrultusunda diğer ülkelerle siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkilerini devam ettirmektedir. Aşağıda bazı teşkilat ve kurumlar, bunlarla ilgili haberlere yer verilmiştir.

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY)
TÜRKSÖY; Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın 1993 yılında imzalandığı anlaşmasıyla kuruldu. Resmi dili Türkçe olup merkezi Ankara'dadır. TÜRKSÖY'un amaçlarından bazıları:
• Türkiye konularını ülkeler ve toplumlar arasında kültürel ilişkilerin geliştirilmesini,
• Türk kültürünün araştırılması, geliştirilmesi, korunması ve uluslararası alanda tanıtılması,
• Tarihi, siyasi, coğrafi koşulların ve diğer etkilerin neden olduğu kültürel farklılaşmaları ortadan kaldırılması,
• Dünya uygarlığının oluşmasında önemli bir yer tutan Türk kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

KÖROĞLU OPERASI
Uluslararası TÜRKSÖY Teşkilatı'nın yürüttüğü ilk Azerbaycan merkezli Levay Hasabı'nın "Köroğlu Operası"nın ilk gösterimi 8-9 Eylül tarihlerinde Bakü'de gerçekleştirildi. Operanın senaryosunu etnikler Arslan Kacalılar, Ankara (Türkiye) ve Bakü'de (Azerbaycan) gerçekleştirdi. Bu operanın sahnelenmesi sürecinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye ve Rusya Federasyonu'na bağlı Bakü'den itibaren Tataristan'dan sanatçılar yer aldı. İpek Yolu boyunca geçen "Köroğlu Operası" her yerde büyük beklentiyle karşılandı.
Köroğlu, Türk dünyasına ait bir halk destanıdır. Türkmenistan'da "Özöğül", Özbekistan ve Kazakistan'da "Köroğlı", Tacikistan ve Tataristan'da "Çarçar", Türkiye'de "Köroğlu" adlarıyla tanınan destan, Türk dünyasının ortak kültürünün kanıtıdır. Toplu Nezereddin Hoca gibi. Nevruz gibi, TÜRKSÖY, ortak Türk kültürünün gelecek kuşaklara aktarılması için etkinliklere devam ediyor.

Türk Dünyası Kültür ve Sanat Dergisi (TÜRKSÖY), Sayı 30, s. 10-16. (Düzenlemişir.)

TÜRKSÖY tarafından düzenlenen etkinliklerin Türk dünyasına katılan neler olabilir?

Türk İşbirliği ve Kalkınma İktisadi İşbirliği (TİKA)
24 Ocak 1992 tarihinde Dışişleri Bakanlığı'na bağlı bir teşkilat olarak kurulan TİKA, 1993'ten itibaren Başbakanlık ile bağlı olarak çalışmaya devam etmektedir. Başta Türk dilinin konuşulduğu ülkeler ve ülkelerin komşu ülkeler olmak üzere, gelişme yolundaki ülkelere kalkınmalarına yardımcı olmak ve bu ülkelere ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarında işbirliğini geliştirme amacıyla kurulmuştur. Bunun için TİKA, projeler geliştirmek ve programlar düzenlemektedir. Yıllık faaliyet amaçları doğrultusunda TİKA, 100 kta ve 37 ülkede görev yapmaktadır.

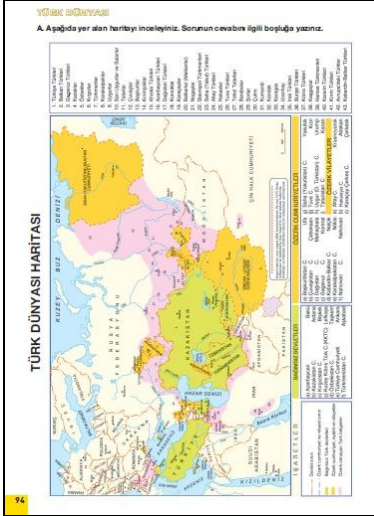
Türkiye Konularını İş Adamlarını Geliştiren Eğitim Programı
Dışişleri Bakanlığı'nın desteğiyle, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve TİKA tarafından, Türkiye ile ticaret bağlarını geliştirmeye katkıda bulunması amacıyla Türkiye Konuları 34 iş adamları ile birlikte davet edildi. Bu iş adamları, Afganistan, Azerbaycan, Bahri Trakya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Gürcistan, Irak, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Makedonya, Moldova, Özbekistan, Romanya, Sırbistan, Kazakistan ve Tacikistan'dan geldi.
İş adamları, kamu sektörünün ilgili kurumlarından bilgi almak, firmaların iş birliği görüşmelerini yapabilmek amacıyla Ankara ve İstanbul'da ziyaretlerde bulundu.

Abdülkadir'in millî düş politikası anlayışı ile TİKA'nın çalışmalarını biriktiren diğer ülkelerin ne kadar başarılı olduğunu? TİKA'nın çalışmalarını ülkemizde hangi konularda katılan olabilir?

TRT'den Türk Dünyasına Medya
Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Türk dünyası için hazırladığı yeni bir kanalı açıkladı. Yeni yıl, yeni bir dönemi simgelenen Nevruz günü yapılacak.

TRT'nin Türk dünyası için hazırladığı yeni kanalı kapsamında Çin, Sırbistan, Ukrayna, Kazakistan, Tacikistan, Özbekistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Afganistan, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Moldova, Gürcistan, Suriye, Irak, İran, Bulgaristan, Yunanistan gibi Balkan ülkeleri ve Doğu Avrupa ülkelerinin tamamı yer alacak.
TRT yeni bir kanalı, Türk yerli kanallarını ve diğerleri arasında, Türk dünyası ile birleştiği alanlarda birleştiği alanlarda ortak kültürel mirasın geliştirilmesini amaçlıyor. Türk saati ve sosyal alanlarında çalışmalarını daha etkin sürdürmesi ve ekonomik iş birliğini önünü açmasını hedefliyor.

Gazete haberi, 20 Mart 2008 (Düzenlemişir.)

Türk Dünyası Haritası'na göre, Türklerin yaşadığı ülkeler hangileridir? Aşağıya yazınız.

B. Türk dünyasının etnikleri ve dilleri arasında büyük benzerlikler vardır. Aynı dil konuşan ve aynı dili konuşanlar, çok uzak ama aynı köken almışlardır. Bu köken birliği, her ne kadar paylaşılan ortak kökenle de ifade edilebilir. Türk toplumları bir arada uzun süre yaşamışlar, birlik, coşku ve birlik zamanlarında bir arada yaşamışlar ve ortak dinlerini yaşamışlardır. Türk saati ve sosyal alanlarında çalışmalarını daha etkin sürdürmesi ve ekonomik iş birliğini önünü açmasını hedefliyor.

Aşağıda yer alan tabloya Türkmen lehçesiyle yazılmış bazı sözleri ve deyimleri yazınız. Bu sözleri ve deyimleri Türkiye Türkçesine karşılığını araştırarak boşluklara yazınız.

Türkmen Lehçesi	Türkiye Türkçesi
Akı yağdı bolmuş, başta bolar.
Bir galgandan gışip, beyliklerinden gışip.
Bir elde ile gergaz tutulmuş.
Dil gışipden yit.
Dost başına iş düğünde sanalar.
Çağınan yerinde kırma, çağınacak yerinde götürme.
Her komaklar orar.
Köp yapayan bilmez, köp geçiren bilir.
Öğlün yumaş boyar, izinden ötüng yivür.
Yar alma, gonguz al.
Yorgannı güm ayak urat.

Fotoğraf 3'te görüldüğü gibi, sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarında "Türk Dünyası" ile ilgili harita, logo ve fotoğraf görsellerine, gazete ve internet haberlerine ve bir etkinliğe yer verilmiş, öğrencinin farklı beceri ve değerleri edinmesine yönelik bir işleniş gerçekleştirilmiştir. 6. sınıf ders ve çalışma kitabında toplam 4 sayfada yer verilen Türk Dünyası ile ilgili konunun işlenişinin yapılandırıcı yaklaşım ilkelerine

uygun olarak yapıldığı söylenebilir. İşlenişte 4. sınıfta olduğu gibi, farklı öğretim materyallerinden yararlanılması ve özellikle gazete haberine yer verilmesi ayrıca dikkate değer olumlu bir nitelik olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında mekanı algılama becerisini de kullanarak öğrencinin Türk Dünyası'ndaki ortak kültürü fark etmesine yönelik etkinlik bölümünün hazırlanmış olması kayda değerdir.

Tartışma ve Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti 1998 ve 2005 ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında Türk Dünyası konularına yer verilme durumunu ortaya koymaya yönelik yapılan bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar şöyle sıralanabilir:

- 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Türk Dünyası ile ilgili 7. sınıfta bir üniteye yer verilmiş ve bu üniteye Bağımsız Türk Cumhuriyetleri, Türk Topulukları, Farklı Ülkelerde Yaşayan Türkler konuları coğrafi özellikler, Türkiye ile sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler bakımından ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu programa uygun olarak hazırlanan ders kitabında ise Türk Dünyası konuları davranışçı yaklaşımla ele alınmış ve doğrudan bilgi aktarımı yolu tercih edilmiştir. Ders Kitabında öğretime yardımcı unsur olarak harita ve fotoğraflara yer verilmiştir. Ders kitabında toplam 27 sayfa (%22) Türk Dünyası ile ilgili konulara ayrılmıştır.

- 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Türk Dünyası ile ilgili 6. sınıfta bir kazanıma, 4 ve 5. sınıfta ise ders kitabındaki işlenişte Türk Dünyası ile ilgili bir ülkeyi seçme inisiyatifini yazara bırakılarak yine birer kazanıma yer verilmiştir. Bu programa uygun olarak hazırlanan ders ve çalışma kitaplarında ise Türk Dünyası konuları yapılandırıcı yaklaşımla ele alınmış, öğrencinin önbilgilerini harekete geçiren oryantasyona ve farklı öğretime yardımcı unsurlara yer verilmiştir. Özellikle gazete ve internet haberlerine yer verilmesi, bir etkinlikte Türk Dünyası'ndaki ortak kültürü fark ettirmeye yönelik etkinliğin bulunması olumlu bir nitelik olarak değerlendirilebilir. Ders ve çalışma kitaplarında toplam 8 sayfa (%6) Türk Dünyası ile ilgili konulara ayrılmıştır.

1998 ve 2005 ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında Türk Dünyası konularına yer verilme durumu karşılaştırıldığında; 1998 öğretim programı ve ders kitabında bu konunun daha ağırlıklı bir oranda (%22) yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak Türk Dünyası ile ilgili konuların işlenişinde doğrudan bilgi aktarma yoluyla davranışçı bir yaklaşımın benimsenmesi, özellikle ders kitabında kullanılan öğretime yardımcı unsurların (fotoğraf ve harita) niteliğinin yetersizliği bu ağırlıklı oranın tartışılmasını gerektirmektedir. Nitekim 2005 öğretim programı, ders ve çalışma kitaplarında Türk Dünyası ile ilgili konulara yer verilme oranı (%6) daha az olmakla birlikte konuların işlenişinde yapılandırıcı yaklaşımın esas alınması, farklı öğretime yardımcı unsurların (fotoğraf, harita, tebrik kartı, resim, gazete ve internet haberi vb.) kullanılması bu program ve kitapların etkililiğini artırıcı niteliktedir.

1998 ve 2005 ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında Türk Dünyası'na bakış açısı karşılaştırıldığında; 1998 öğretim programı ve ders kitaplarının Türk Dünyası sınırlarını genişlettiği, adeta Türk Dünyası Haritası'nda Türklerin yaşadığı yerler olarak gösterilen hemen hemen her yere yer verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bunun nedeninin, 1991 sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte başlayan sürecin etkilerinin Türkiye Cumhuriyeti'ndeki tepkileri olduğu söylenebilir.

2005 öğretim programı ve kitap setlerinde ise 1998'in aksine Türk Dünyası sınırları net olarak belirtilmemekte, Türk Dünyası ile ilgili konuların işlenişinde seçilecek ülkeler, siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ilişkilerle ilgili örnekler yazarın ve öğretmenin inisiyatifine bırakılmakta ve konunun Atatürk'ün millî dış politika anlayışı açısından değerlendirilmesi istenilmektedir. Bunun yanında Türk Dünyası ile ilgili konuların işlenişinde Türkiye ile olan ilişkiler güncel olarak değerlendirilmekte ve daha çok ortak kültür vurgusu yapılmaktadır. Bu yönüyle 2005 öğretim programı ve ders kitaplarının Türk Dünyası konularının işlenişinde daha etkili ve oldukça sınırlı olduğu söylenebilir. Bu sonucu Ünal'ın (2008) ve Ulusoy'un (2010) araştırmaları da destekler niteliktedir. Ünal'ın (2008) ve Ulusoy'un (2010) araştırma sonuçlarına göre ilköğretim 7. sınıf öğrencileri Türk Dünyası'nı merak etmekte, Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasındaki siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel bağlar geliştirilmesini istemekte, Türk dünyasının ortak değerleri olan dil, tarih ve kültür bilincinin gelişmesi için çalışmalar yapılması gerekliliğine inanmaktadırlar. Bu araştırmalarda öğrencilerin büyük bir bölümünün Türk Cumhuriyetleri ve Türk Dünyası'nın coğrafi konumu ve özellikleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Bu sonuç, 2005 sosyal bilgiler öğretim programı ve kitap setlerinde Türk Dünyası konularının oldukça sınırlı kaldığının da bir delilidir. Bu nedenle; Türk Dünyası ile ilgili özellikle birbirini tanıma ve birlik içinde yaşama idealine yönelik Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri'ndeki öğretim programı ve ders kitaplarında daha fazla konulara yer verilmeli, konuların işlenişinde nitelikli öğretime yardımcı unsurlar kullanılmalı, etkili ve interaktif işleniş örnekleri hazırlanmalıdır. Konuyla ilgili özellikle bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve akraba toplulukları ortak çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca Türk Dünyası, kitaplarda bir ya da birkaç kazanım yerine ayrı bir ders olarak da programa dâhil edilebilir.

Kaynakça

- Andican, A. A. (1996). *Değişim Sürecinde Türk Dünyası*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Ardel, A. (2001). "Türk Ülkelerinin Tabii Coğrafyası", *Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Behar, B.E. (1994). "Bağımsızlığın İlk Yılları" (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan). *Azerbaycan Özbekistan ve Türkmenistan'da Eğitim ve Kültür Politikaları*. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dönmez, Y. (1987). *Türk Dünyası'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Güner, D. (1996). "Türkiye'nin Jeopolitik Konumu ile İlgili Bir Değerlendirme". *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 1, 69-79.
- Gürsoy Naskali, E. (2007). "Türk Dünyası'nın Tanımı". (Ed: Necdet Öztürk ve Ali Satan). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- İlhan, S. (1993). *Türkiye ve Türk Dünyası'nın Jeopolitiği*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Karasar, N. (1986). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Bilim Yayınları.
- MEB. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (4,5,6,7)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2000). *Sosyal Bilgiler Ders Kitapları (4,5,6,7)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2005). *Sosyal Bilgiler Dersi 4–5. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2005). *Sosyal Bilgiler Dersi 6–7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2011). *Sosyal Bilgiler Ders Kitap Setleri (4,5,6,7)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Memiş, E. ve Köstüklü N. (2005). *Yeni ve Yakınçağda Türk Dünyası*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özdağ, M. (2001). *Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiği Üzerine*. Ankara: Asam Yayınları.
- Özdoğan, G. G. (1994). "Bağımsızlığın İlk Yılları" (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan). *Sovyetler Birliği'nden Bağımsız Devletlere: Uluslaşmanın Dinamikleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özey, R. (1999). *Dünya Platformunda Türk Dünyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Özey, R. (2007). "Türk Dünyası'nın Jeopolitik Konumundan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Türk Dünyasının Problemleri ve Çözüm Önerileri*. (Ed: Necdet Öztürk ve Ali Satan). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.

*1998 ile 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında
Yer Alan Türk Dünyası Konularının Karşılaştırılması*

Safran, M. (2006). *Ders Kitaplarımızdaki "Türk Dünyası" Konularına İlişkin Bir Çalışma: Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Saray, M. (1999). *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Türkkan, R. O. (2006). *Uyuyan Dev Türk Dünyası*. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Ulusoy, K. (2010). "İlköğretim 7. sınıf Öğrencilerinin Türk Dünyası ve Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Tutum ve Düşünceleri". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, 357-377.

Ünal, F. (2008). *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası Ünitesinde Geçen Haritaların Kullanılabilirlik Düzeyi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.